

บทที่ 2

ความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการบังคับคดี ของประเทศไทยและของต่างประเทศ

การขายทอดตลาดทรัพย์สินโดยเจ้าพนักงานบังคับคดียุคนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งของการบังคับคดี เพื่อให้การบังคับคดีสำเร็จลุล่วงไปนั้น จึงต้องศึกษาความหมาย ประวัติความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดีของประเทศไทยและของต่างประเทศ เพื่อเป็นพื้นฐานในอันที่จะทำให้เกิดความเข้าใจกฎหมายที่เป็นพื้นฐานและเกี่ยวข้องกับกฎหมายที่ใช้ในการดำเนินการบังคับคดีของเจ้าพนักงานบังคับคดีในการขายทอดตลาดทรัพย์สิน

1. ความหมายของการขายทอดตลาด

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน “ขายทอดตลาด” (Auction) หมายถึงการขายทอดตลาดโดยเปิดเผยแก่มหาชน ด้วยวิธีให้โอกาสแก่ผู้ซื้อประมูลราคา ผู้ใดให้ราคาสูงก็มีสิทธิซื้อทรัพย์สินอันนั้นได้¹

การขายทอดตลาด เป็นวิธีการขายทรัพย์สินอย่างหนึ่งที่มีมาตั้งแต่ก่อนคริสตกาล ปรากฏเป็นหลักฐานตามกฎหมายโรมันว่าด้วยการขายทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อนำเงินมาใช้หนี้แก่เจ้าหนี้² อาจอธิบายความหมายของการขายทอดตลาดได้ดังนี้

Black’s Law Dictionary อธิบายว่า การขายทอดตลาด คือ การขายทรัพย์สินต่อสาธารณะ (Public Sale) โดยจะขายทรัพย์สินให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุด ในการดำเนินการขายทอดตลาดจะกระทำโดยผู้ซึ่งได้รับอนุญาตและมีอำนาจตามวัตถุประสงค์ในการขายนั้น ผู้ทอดตลาด (Auctioneer) อาจเป็นบุคคลซึ่งผู้ขาย (Seller) จ้างมาและมีฐานะเป็น

¹พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2525, ภายใต้อำ “ขายทอดตลาด.”

²วิกรม เมลานันท์, สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 13 (ประจวบคีรีขันธ์: โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ, 2517), หน้า 8453-8460.

ตัวแทนของผู้ขาย อย่างไรก็ตาม เมื่อทรัพย์สินถูกนำเข้าสู่กระบวนการขายทอดตลาด ผู้ทอดตลาดก็มีฐานะเสมือนตัวแทนของผู้ซื้อ (Buyer) ด้วยการขายทอดตลาดจะบริบูรณ์เมื่อผู้ทอดตลาดได้แสดงความตกลงด้วยการเคาะไม้หรือวิธีอื่นใดตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด โดยปกติการขายทอดตลาดจะต้องกำหนดราคาขั้นต่ำไว้เสียแต่ว่าทรัพย์สินนั้นไม่จำเป็นต้องกำหนดราคาขั้นต่ำ นอกจากนี้การขายทอดตลาดยังมีอีกวิธีหนึ่ง เรียกว่า “Dutch Auction” ซึ่งผู้ทอดตลาดจะเสนอหรือกำหนดราคาสูงสุดของทรัพย์สินที่จะขายไว้ เมื่อไม่มีผู้ใดรับซื้อ ผู้ทอดตลาดก็จะลดราคาให้ต่ำลงทีละขั้นเรื่อยไปจนกระทั่งมีผู้สนองรับซื้อตามราคาที่ลดลงมา¹

Oxford Companion to Law อธิบายว่า การขายทอดตลาดเป็นวิธีการขายวิธีหนึ่งซึ่งให้บุคคลเข้าสู่ราคาเพื่อซื้อทรัพย์สินนั้นโดยการเสนอราคาเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งปกติต้องขายทอดตลาดในที่สาธารณะหลังจากที่มีการโฆษณาประกาศขายทอดตลาดโดยผู้ทอดตลาดที่ได้รับอนุญาตแล้ว การแสดงความตกลงขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดจะกระทำโดยการเคาะไม้ ทรัพย์สินที่ขายทอดตลาดอาจถูกเพิกถอนได้ก่อนที่จะมีการแสดงความตกลงการขายด้วยการเคาะไม้ การขายโดยการขายทอดตลาดอาจแจ้งให้ทราบถึงราคาขั้นต่ำ (Reserve Price) รวมทั้งราคาที่เสนออาจเพิกถอนได้ก่อนที่ผู้ทอดตลาดจะแสดงความตกลงด้วยการเคาะไม้ นอกจากนี้ การขายทอดตลาดในบางประเทศเคยมีการกำหนดว่าค่าเสนอราคาสูงสุดจะต้องทำเสียก่อนที่เทียนไขซึ่งจุดไว้ตั้งแต่เริ่มต้นทำการขายทอดตลาดจนหมดไหม้หมดเล่มเทียน กล่าวคือ ผู้ที่ให้ราคาสูงสุดก่อนที่เทียนจะหมดเล่มนั้นเองเป็นผู้ซื้อได้²

¹Henry Cambell, **Black's Law Dictionary** (n.p., 1990), p. 119, อ้างถึงใน นิรชา วรมุนินทร, “การเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 18.

²David M. Walker, **The Oxford Companion to Law** (New York: Oxford University Press, 1980), p. 94, อ้างถึงใน นิรชา วรมุนินทร, “การเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 19.

Dictionary of Commercial Law อธิบายว่า การขายทอดตลาดจะถือว่าบริบูรณ์ เมื่อผู้ทอดตลาดแสดงความตกลงขายด้วยการเคาะไม้ หรือด้วยวิธีอื่นตามจารีตประเพณี ในการขายทอดตลาด การขายทอดตลาดนั้นอาจมีการแจ้งให้ทราบถึงราคาขั้นต่ำหรือราคาที่ไม่สามารถจะขายได้ (Reserve or Upset Price) สิทธิในการเข้าสู่ราคาในนามของผู้ขาย (Seller) อาจกำหนดไว้โดยชัดแจ้งแต่ถ้าหากการสู่ราคานั้นได้กระทำไปโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้ซื้อสามารถฟ้องได้ว่าเป็นการขายโดยการฉ้อโกง การประกาศขายทอดตลาดมีขึ้นเพื่อเป็นการชักชวนให้มีการเข้าสู่ราคา แต่หากไม่มีการขายทอดตลาดเกิดขึ้นจริง บุคคลใด ๆ จะฟ้องฐานผิดสัญญาไม่ได้ ถ้าการขายทอดตลาดไม่ได้กำหนดราคาขั้นต่ำไว้ ผู้ทอดตลาดต้องยอมรับราคาที่ที่มีผู้เสนอราคาสูงสุด อย่างไรก็ตาม ถ้าการขายทอดตลาดได้มีการกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ แต่ผู้ทอดตลาดได้เคาะไม้ขายไปโดยความผิดพลาดทั้ง ๆ ที่ราคาที่มีผู้เสนอนั้นยังไม่ถึงราคาขั้นต่ำที่กำหนดไว้ การขายทรัพย์สินนั้นอาจถูกเพิกถอนได้¹

นักวิชาการได้อธิบายความหมายของการขายทอดตลาด ดังนี้

Bryan A. Garner (2000) ได้อธิบายไว้ว่า การขายทอดตลาด คือ การขายทรัพย์สินให้แก่ผู้ให้ราคาสูงสุด การขายทอดตลาดจะบริบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้ทอดตลาดได้แสดงความตกลงโดยการเคาะไม้หรือด้วยวิธีอื่นใด ตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด โดยปกติการขายทอดตลาดจะต้องกำหนดราคาขั้นต่ำ เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นไม่จำเป็นต้องมีการกำหนดราคาขั้นต่ำ นอกจากนี้ การขายทอดตลาดยังมีอีกวิธีหนึ่ง คือ “Dutch Auction” ซึ่งผู้ทอดตลาดจะเสนอหรือกำหนดราคาสูงสุดของทรัพย์สินที่จะขายไว้เมื่อไม่มีผู้ใดรับซื้อ ผู้ทอดตลาดก็จะลดราคาให้ต่ำลงทีละขั้นไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีผู้สนองรับซื้อตามราคาที่ลดลงมานั้น

David Maxwell Walker (1980) ได้อธิบายไว้ว่า การขายทอดตลาดเป็นวิธีการขายวิธีหนึ่งโดยการให้บุคคลเข้าสู่ราคาเพื่อซื้อทรัพย์สินนั้นโดยการเสนอราคาเพิ่มมาก

¹ นีรชา วรมุนินทร์, “การเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 16.

ขึ้นเรื่อย ๆ ปกติต้องขายทอดตลาดในที่สาธารณะหลังจากที่มีการโฆษณาประกาศขายทอดตลาด โดยผู้ทอดตลาดที่ได้รับอนุญาต การแสดงความตกลงขายให้แก่ผู้เสนอราคาสูงสุดจะกระทำโดยการเคาะไม้ ทรัพย์สินที่ขายทอดตลาดอาจถูกเพิกถอนได้ก่อนที่จะมีการแสดงความตกลงขายด้วยการเคาะไม้ การขายโดยการขายทอดตลาดอาจแจ้งให้ทราบถึงราคาขั้นต่ำ (Reserve Price) โดยราคาที่เสนออาจถูกเพิกถอนได้ก่อนที่ผู้ทอดตลาดจะแสดงความตกลงด้วยการเคาะไม้

ดังนั้น อาจกล่าวสรุปได้ว่า ความมุ่งหมายของการขายทอดตลาดทรัพย์สินก็เพื่อเพื่อให้ได้ราคาสูงสุด ดังนั้นราคาของทรัพย์สินที่ขายจึงต้องเป็นราคาที่สูงที่สุดและให้ประโยชน์แก่ผู้ขาย (Seller) และเป็นการขายโดยเปิดเผยต่อสาธารณชนทั่วไป ให้มีโอกาสดูเสนอราคา ผู้ใดให้ราคาสูงสุดก็ได้ทรัพย์สินนั้นไป ซึ่งราคาของทรัพย์สินที่ขายจึงต้องเป็นราคาที่สูงที่สุด การสู้ราคาในการขายทอดตลาดนั้นจะสิ้นสุดเมื่อผู้ทอดตลาดตกลงขายกับผู้ที่เสนอราคาสูงสุดด้วยวิธีการเคาะไม้หรือด้วยวิธีอื่นใดตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด

ในทัศนะของกฎหมาย ผู้ทอดตลาดมีฐานะเป็นตัวแทนของผู้ขายจึงต้องทำตามคำแนะนำของผู้ขายในการค้นหาราคาที่สูงที่สุด โดยผู้ทอดตลาดอาจคำนวณจากราคาที่ดีที่สุดและเป็นไปได้สำหรับทรัพย์สินนั้นหรืออาจเป็นราคาในจำนวนน้อยที่สุดของราคาขั้นต่ำ¹ แม้ว่าการขายทอดตลาดอาจจะถือได้ว่า เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการตัดสินใจเรื่องราคา แต่ก็มิได้หมายความว่า การขายทอดตลาดจะมีผลสมบูรณ์ที่สุด (Perfect) เพราะจาก “Common-Value Auction Theory” ปรากฏว่า ราคาที่คาดหวังจากการขายทอดตลาด (The Expected Price in the Auction) จะมีจำนวนน้อยกว่าราคาที่คาดหวังจากการฟ้องร้องคดี (The Expected Value of the Lawsuit) การจะทำให้ราคาที่คาดหวัง

¹Randall S. Thomas and Robert G. Hansen, “Auctioning Class Action and Derivative Lawsuits: A Critical Analysis,” *Northwestern University Law Review* 87, 2 (July 1993), p. 423, อ้างถึงใน นิรชา วรมุนินทร, “การเพิกถอนการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดโดยเจ้าพนักงานบังคับคดี,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 20.

จากการขายทอดตลาดมีจำนวนใกล้เคียงกับราคาที่คาดหวังจากการฟ้องร้องคดีได้นั้น จะต้องให้ผู้เข้าสู่ราคาเกิดความแน่ใจในคุณค่าของทรัพย์สินที่ขายทอดตลาดอาจจะด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าสู่ราคาเพิ่มมากขึ้น นับว่าเป็นข้อเสนอให้มีการปรับปรุงกระบวนการขายทอดตลาดโดยมุ่งหมายให้สามารถขายทอดตลาดทรัพย์สินได้ราคาสูงขึ้นกว่าเดิม¹

การขายทอดตลาดในกฎหมายไทย แต่เดิมเรียกว่า “การขายเลหลัง”² การขายทอดตลาดเป็นการซื้อขายชนิดหนึ่ง แต่แตกต่างจากการซื้อขายธรรมดา ในแง่วิธีการตั้งและการตกลงราคา กล่าวคือ การขายทอดตลาดเป็นการขายโดยเปิดเผยเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปทำการเสนอซื้อ โดยผู้ราคากัน ผู้ใดเสนอซื้อโดยให้ราคาสูงสุดก็ได้ทรัพย์สินนั้นไป ผู้เสนอซื้อ เรียกว่า “ผู้สู่ราคา” ในการขายทอดตลาดนั้นผู้ขายทรัพย์สินไม่ได้เสนอขายทรัพย์สินต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจงและการขายทอดตลาดจะบริบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้ทำการสนองรับคำเสนอซื้อ เรียกว่า “ผู้ทอดตลาด” แสดงความตกลงด้วยการเคาะไม้หรือด้วยกริยาอย่างใดอย่างหนึ่งตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด³

ในการขายทอดตลาดส่วนใหญ่ จะมีการกำหนดราคาขั้นต่ำ (Reserve Price) ไว้ด้วย เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการขายทรัพย์สินในราคาที่ไม่สมควร และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย⁴

¹Thomas and Hansen, *ibid.*, pp. 446-448.

²อัมพร จันทรวิจิตร, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ คำประกัน จำนอง จำนำ ตัวแทนนายหน้า ประกันภัย รับขน และเก็บของ ในคลังสินค้า (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2517), หน้า 90.

³มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ชมนวนิติศาสตร์, คู่มือปฏิบัติการทำสัญญาซื้อขาย (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 13.

⁴Joseph Bateman, **Bateman's Law of Auctions with Forms, Precedents and Statutes** (London: The Estates Gazette, 1908), p. 156, อ้างถึงใน สายพิรุณ วัฒนวงศ์สันติ, “ปัญหาความรับผิดของผู้ซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดกรณีไม่ชำระราคาส่วนที่ขาด,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), หน้า 11.

นียบการขายทอดตลาดของไทยปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 308 ประกอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 509 บัญญัติว่า “การขายทอดตลาดย่อมบริบูรณ์เมื่อผู้ทอดตลาดแสดงความตกลงด้วยเคาะไม้หรือด้วยกริยาอื่นอย่างใดอย่างหนึ่งตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาด ถ้ายังมีได้แสดงเช่นนั้นอยู่ตราบใด ท่านว่าผู้สู้ราคาจะถอนคำสู้ราคาของตนเสียก็ยังถอนได้”

ดังนั้นการขายทอดตลาด (Sale by Auction) เป็นวิธีหนึ่งของการซื้อขาย ซึ่งแปลกกว่าสัญญาซื้อขายธรรมดา โดยในสัญญาซื้อขายผู้ขายจะเป็นผู้กำหนดราคาขึ้นสูงและผู้ซื้อจะเป็นผู้ต่อรองราคาให้ลดลง แต่ในการขายทอดตลาดนั้น ผู้ขายจะกำหนดราคาขั้นต่ำและผู้ซื้อเป็นผู้เสนอราคาให้สูงขึ้นตามราคาที่ตนอยากจะซื้อ หรือตามราคาของผู้ขายต้องการ โดยการซื้อขายธรรมดาเป็นการซื้อขายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายที่เป็นคู่สัญญากันเท่านั้น (Private Sale) ส่วนการขายทอดตลาดเป็นการประกาศให้ประชาชนบุคคลใดก็ได้เข้ามาประมูลซื้อทรัพย์ และหากบุคคลใดให้ราคาสูงสุดบุคคลนั้นก็ได้รับทรัพย์สินนั้นไป¹

2. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการบังคับคดีของ

ประเทศไทยและของต่างประเทศ

การบังคับคดีเริ่มมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยโรมัน ซึ่งได้มีการพัฒนาเรื่อยมา โดยมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการบังคับคดีให้เข้ากับสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย ต่อมาการบังคับคดีเริ่มเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยและได้มีการพัฒนาตลอดมา ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

¹พระยาวิฑูรธรรมพิเนต, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (พระนคร: สำนักพิมพ์สยามบรรณกิจ, ม.ป.ป.), หน้า 223.

2.1 สมัยโรมัน¹

การฟ้องร้องทางแพ่งในสมัยโรมันอาจจำแนกได้ 3 ระบบ ตามลำดับแห่งพัฒนาการระบบดั้งเดิม คือ ระบบ Legis Actiones เป็นระบบการฟ้องคดี ซึ่งใช้ระหว่างคนโรมันด้วยกัน โดยเคร่งครัดกับพิธีการมาก หากคู่ความฟ้องโดยใช้รูปคดี (Action) ผิดพลาดอาจถูกยกฟ้องได้ง่าย ๆ ต่อมา มีชาวต่างด้าวหลั่งไหลเข้ามาในโรมันมากขึ้น เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างเมืองโรมันกับชาวต่างด้าวคู่กรณีไม่อาจฟ้องคดีตามกฎหมายโรมันในระบบ Legist Actions เพราะเป็นระบบที่ใช้กับคู่กรณีที่เป็ชาวโรมันเท่านั้น

ระบบที่ 2 Praetor Peregrines เป็นการพิจารณาคดีในกรณีที่อีกฝ่ายเป็นชาวเมืองอื่นที่ไม่ใช่ชาวโรมัน หรือกรณีพิพาทที่ทั้ง 2 ฝ่ายเป็นชาวเมืองอื่นมิใช่ชาวโรมัน ซึ่งเป็นการพิจารณาคดีที่รวดเร็วมาก เรียกว่า “Formulary System” การฟ้องคดีตามระบบนี้ไม่มีรูปแบบพิธีการเคร่งครัดเหมือนกับระบบ Legist Actions แต่เป็นการใช้แบบคำฟ้องหรือสรุปคำฟ้อง (Formulae) ซึ่งรวดเร็วและคล่องตัวกว่า

ต่อมา กฎหมาย Lex Aleutian ซึ่งตราขึ้นมาเมื่อประมาณ 120 ปีก่อนคริสต์ศักราช ได้เปิดโอกาสให้ Praetor Urmanus ผู้ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีแพ่งใช้วิธีพิจารณาในระบบ Formulary System กับคดีแพ่งระหว่างคนโรมันด้วยกันได้

ระบบการฟ้องร้องทางแพ่งของโรมัน ระบบสุดท้าย คือ Cognition Extraordinaire เป็นการบังคับคดีที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการฟ้องร้องคดี จึงมีวิวัฒนาการควบคู่กับระบบการฟ้องร้องทางแพ่งของโรมันดังกล่าว

2.1.1 พัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับการบังคับคดีของโรมัน

พัฒนาการทางความคิดของการบังคับคดีในการฟ้องบังคับเหนือบุคคล (Inpersonam) ตามกฎหมายโรมัน ซึ่งมองว่าการบังคับคดีเป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ เจ้าหนี้ชอบที่จะใช้สิทธิช่วยเหลือตนเองในการบังคับชำระหนี้ (Self Help) อยู่แล้ว รัฐจึงแทบจะไม่มีบทบาทในการบังคับคดีเลย ส่วนการบังคับคดีด้วยวิธี Manus

¹ ยุทธพงษ์ พุ่มเชื้อ, “ปัญหาทางกฎหมายในการแบ่งขายอสังหาริมทรัพย์โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีกรณีติดจำนอง,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544), หน้า 18.

Injection ไม่มีผลต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่มุ่งที่จะลงโทษและแก้แค้นลูกหนี้ที่ไม่ชำระหนี้ยิ่งเสียกว่าที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้แท้จริง โดยจะเห็นได้ว่า หากทนายที่สุดลูกหนี้ยังไม่ยอมชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็ได้แต่ฆ่าหรือขายลูกหนี้เป็นทาสเท่านั้น¹

ต่อมาเมื่อได้นำวิธี Bonorum Venditio มาใช้ แม้จะเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ แต่จุดประสงค์แท้จริงของ Bonorum Venditio ก็เพื่อบีบบังคับลูกหนี้ทางอ้อมให้ยอมรับชำระหนี้นั่นเอง เพราะเจ้าหนี้สามารถใช้วิธีการดังกล่าวบังคับแก่ทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ แม้ลูกหนี้เป็นหนี้เงินเพียงเล็กน้อย การที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จากการขายเป็นเพียงผลพลอยได้ ทั้งนี้รัฐได้มีส่วนช่วยเหลือในเชิงสนับสนุนเจ้าหนี้ที่จะครอบครองทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ (Missio in Bona) แต่การดำเนินการบังคับคดีทั้งหมดไม่ว่าเป็นการเข้าครอบครองทรัพย์สินหรือขายทรัพย์สิน เป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้โดยลำพัง รัฐเพียงแต่หามาตรการเสริมวิธีการบังคับลูกหนี้แบบดั้งเดิม Manus Iniectio ให้แก่เจ้าหนี้เท่านั้น

วิธีการบังคับคดีในช่วงสุดท้ายเป็นผลมาจากการเปลี่ยนความเข้าใจในเรื่องหนี้ซึ่งแต่เดิมเข้าใจว่า หนี้เป็นเงื่อนไขของผู้ที่ถูกผูกมัดและอำนาจการบังคับบุคคลที่ถูกผูกมัดหรือลูกหนี้ได้ทางกายภาพ โดยลูกหนี้อยู่สภาพเหมือนทรัพย์สินหนึ่งของเจ้าหนี้ ต่อมาในยุคทอง (Classical Period) กฎหมายโรมันได้พัฒนาแยกสถานะความเป็นลูกหนี้ออกจากความเป็นทรัพย์สิน ความผูกมัดทางกายภาพหมดไป การบังคับคดีจึงเปลี่ยนจากการบังคับคดีเอาเนื้อตัวร่างกายและชีวิตของลูกหนี้เป็นการบังคับคดีเอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้โดยที่ความมุ่งหมายที่แท้จริงของการบังคับคดีก็คือ เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ ดังนั้นในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ วิธีการบังคับคดีที่ตรงตามความมุ่งหมายที่สุด คือ การบังคับเอาทรัพย์สินของลูกหนี้มาขายเพียงเท่าที่พอจะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ได้ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องบังคับเอาจากทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้โดยไม่คำนึงถึงจำนวนหนี้ที่มีอยู่ต่อกันดังเช่น วิธี Bonorum Venditio เว้นเสียแต่ลูกหนี้จะล้มละลายด้วยวิธีการที่จะทำให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้อย่างแท้จริง ในขณะที่ลูกหนี้ก็ไม่ต้องเสียมากไปกว่าที่ควรจะต้องเสีย เนื่องจากการบังคับคดีมีลักษณะเป็นการใช้

¹ยูทพงษ์ พุ่มเชื้อ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

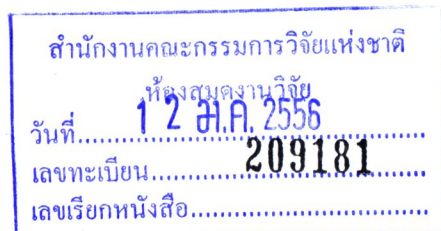
อำนาจที่เหนือกว่าบังคับต่ออีกฝ่ายหนึ่งในสังคมที่เจริญแล้วไม่สมควรให้เอกชนด้วยกันเป็นผู้ใช้อำนาจในลักษณะเช่นนี้ รัฐจึงมีบทบาทในการบังคับคดีในระยะหลังนี้เป็นอย่างมาก โดยกฎหมายกำหนดให้การยึดและการขายทรัพย์สินเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานศาล (Court Bailiffs) ซึ่งเดิมเป็นภาระหน้าที่ของเจ้าหนี้โดยแท้

จะเห็นได้ว่า การบังคับคดีของโรมันมีพัฒนาการมาเป็นลำดับตามขีดแห่งอารยธรรม ซึ่งย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพ สังคม วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

2.1.2 บทบาทและหน้าที่ของรัฐโรมันในการบังคับชำระหนี้

การบังคับคดีหรือบังคับชำระหนี้ในสมัยโรมัน ไม่ว่าจะด้วยวิธี Manus Iniectio หรือ Pignoris Capio ในระบบ Legis Actiones ล้วนแต่เป็นสิทธิและหน้าที่ของเจ้าหนี้โดยลำพังที่จะใช้กำลังบังคับ โดยรัฐแทบจะไม่ได้มีส่วนช่วยเหลือเจ้าหนี้ในการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้เลย ในระยะที่การฟ้องร้องคดีทางแพ่งอยู่ในระบบ Formulary System ซึ่งเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้เอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ รัฐได้เข้ามามีบทบาทในเชิงควบคุมเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้ แต่ยังคงเป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้โดยตรงที่ดำเนินการ ทั้งนี้จะเห็นได้จากการที่เจ้าหนี้ที่จำต้องร้องขอให้ Praetor ออกคำสั่ง Missio in Bona เพื่อให้อำนาจตนเข้าครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้เสียก่อนในการบังคับคดีด้วยวิธี Bonorum Venditio ส่วนการเข้าครอบครองตลอดจนขายทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นเจ้าหนี้ที่จะต้องดำเนินการเอง

รัฐโรมันมีบทบาทและหน้าที่ในการบังคับชำระหนี้มากขึ้นในช่วงสุดท้ายที่การฟ้องคดีแพ่งของโรมันอยู่ในระบบ (Cognitio Extraordinaria) โดยกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานศาล (Court Bailiffs) ที่จะยึดทรัพย์สินของลูกหนี้เพียงเท่าที่พอที่จะชำระหนี้ มิให้เป็นอำนาจของเจ้าหนี้โดยลำพังอีก ส่วนการบังคับเอาจากตัวลูกหนี้โดยการจับกุมกักขังลูกหนี้ยังคงมีอยู่ แต่ให้เป็นอำนาจของ Magistrate ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ กฎหมายไม่อนุญาตให้เจ้าหนี้ที่จับกุมกักขังลูกหนี้ได้เองอีกต่อไป

2.2 สมัยสุโขทัย

ศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง นับว่าเป็นหลักฐานทางกฎหมายที่เป็นภาษาไทยฉบับแรกของไทยก็ว่าได้ จึงสมควรที่จะศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ตั้งแต่สมัยของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งมีอยู่ 3 ฉบับ คือ กฎหมายพ่อขุนรามคำแหง กฎหมายลักษณะโจรสมัยสุโขทัย และมังรายศาสตร์ (กฎหมายของพระเจ้ามังราย) หลักฐานทางกฎหมายในยุคอาณาจักรสุโขทัยนั้นยังไม่ปรากฏเรื่องการบังคับคดี แต่จากเนื้อหาซึ่ง มีลักษณะใกล้เคียงกัน ได้แก่ มังรายศาสตร์ได้บัญญัติในเรื่องนี้ คำว่า “หนี้” ในกฎหมายมังรายศาสตร์เกิดจากการกู้ยืม ซึ่งอาจมีผู้ค้ำประกันหรือไม่ก็ได้ หรือเกิดจากการซื้อขายของ หรือรับฝากทรัพย์ไว้แล้วเอาไปใช้กินเสีย การกู้ยืมในยุคนี้ยังไม่มี การทำสัญญากู้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่ต้องมีผู้รู้เห็นด้วยกับการกู้ยืมเพื่อเป็นพยาน อีกทั้งยังต้องบอกกล่าวให้กับสมาชิกในครอบครัวของผู้กู้ให้รับทราบไว้ มิฉะนั้นหากผู้กู้ถึงแก่ความตาย สามีหรือภรรยาผู้กู้หรือลูกหลานของผู้กู้จะได้ไม่ต้องใช้หนี้แทนผู้ตาย แม้จะได้รับมรดกจากผู้ตาย

กฎหมายมังรายศาสตร์ได้กำหนดหน้าที่ของผู้กู้ไว้ คือ มีหน้าที่จะต้องชำระดอกเบี้ยและชำระเงินต้นคืนแก่เจ้าหนี้ หากลูกหนี้ไม่มีเงินชำระดอกเบี้ย ดอกเบี้ยที่ค้างให้คิดได้ไม่เกินเงินที่กู้มา ถ้าผู้กู้ไม่มีเงินชำระหนี้ หากมีลูกให้ขายลูกชำระหนี้ หากไม่มีลูกให้ขายนาใช้หนี้ เมื่อขายลูกขายเมียและนาหมดแล้วยังไม่พอชำระหนี้ ยังมีอีกมาตราหนึ่งกล่าวว่าให้ขายตัวแก่ผู้กู้เพื่อชำระหนี้ด้วย หากยังไม่พอชำระหนี้ก็ตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ “เพราะเหตุว่าเจ้าหนี้ให้กู้ยืมง่ายเกินไป” เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติดังกล่าวจะพบว่า กฎหมายเรื่องนี้มีเนื้อหาที่เป็นทั้งกฎหมายสารบัญญัติและกฎหมายวิธีบัญญัติรวมอยู่ด้วยกัน

2.3 สมัยอยุธยา

กฎหมายในสมัยอยุธยา ห้ามเจ้าหนี้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้โดยพลการ หากเจ้าหนี้ฝ่าฝืนกระทำได้สูญเสียหนี้ลงกึ่งหนึ่ง และกฎหมายยังห้ามมิให้เจ้าหนี้ใช้กำลังบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ด้วย มิฉะนั้นจะต้องเสียสินไหม โดยหักกลบกับหนี้ของลูกหนี้ที่มีอยู่ หากสินไหมต่ำกว่าหนี้ ลูกหนี้ชำระหนี้เฉพาะที่ขาดอยู่ หากสินไหมสูง

กว่าหนี้ เจ้าหนี้ก็ต้องชำระส่วนที่ขาดให้ลูกหนี้ แต่กฎหมายไม่ได้ถือว่า การที่เจ้าหนี้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้โดยพลการเป็นการลักทรัพย์และเจ้าหนี้ก็ไม่ต้องคืนทรัพย์ที่ยึดมาด้วย เว้นแต่ราคาทรัพย์สินนั้นจะเกินจำนวนหนี้ เจ้าหนี้ก็ต้องส่งคืนส่วนที่เกินจำนวนหนี้ ครั้งหนึ่งให้ลูกหนี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายสมัยอยุธยาห้ามมิให้เจ้าหนี้ใช้กำลังบังคับชำระหนี้เองแต่ถึงแม้จะฝ่าฝืนกฎหมายก็ลงโทษเบาที่สุด

วิธีการบังคับชำระหนี้ผู้แพคดีให้ปฏิบัติตามคำพิพากษา ในกฎหมายสมัยอยุธยา เป็นการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้แพคดีตลอดตัวตนของลูกหนี้เองด้วย โดยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกระจายอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระไอยการลักษณะตระลาการ บทที่ 54 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การบังคับลูกหนี้ผู้แพคดีให้ชำระหนี้ให้บังคับเฉพาะกรณีที่เจ้าหนี้เรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระสินไหมและพินัย (ค่าปรับ) โดยมีวิธีการบังคับเป็นขั้นตอน คือ ขั้นแรกจะผ่อนผันให้ลูกหนี้ชำระหนี้ 3 ครั้งเป็นระยะเวลา 3 วัน 5 วัน 7 วันต่อเนื่องกันก่อน หากลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ก็จะเริ่มบังคับเอาแก่นือตัวร่างกายของลูกหนี้โดยการนำลูกหนี้มาขังตากแดดเป็นเวลา 3 วัน และใส่ข้อคางไว้ ในน้ำอีก 3 วันทั้งนี้เพื่อที่จะขึ้นใจลูกหนี้ให้บอกรายละเอียดเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนทั้งหมด หรือให้หาบุคคลหนึ่งบุคคลใดมาชำระหนี้แทนหรือมาเป็นประกันแก่เจ้าหนี้ แต่ถ้าลูกหนี้ใช้อุบายหลีกเลี่ยงการชำระจะถูกจองจำและนำไปประจานไว้ ณ ทางสาธารณะ หากวิธีการบังคับลูกหนี้ดังกล่าวไม่เป็นผล จะเริ่มวิธีการบังคับจริงจัง โดยตระลาการจะสอบสวนว่าลูกหนี้มีกองทรัพย์สินอยู่ที่ใดหรือไม่ ซึ่งกองทรัพย์สินนี้ไม่ได้มีแต่ที่ดิน บ้านเรือน สัตว์พาหนะ ทาสและสิ่งของของลูกหนี้เท่านั้นแต่รวมถึงสมาชิกในครอบครัว ซึ่งอยู่รวมกันกับลูกหนี้ คือ ภรรยา บุตรและบุคคลอื่นที่อยู่ภายใต้อำนาจลูกหนี้ ตระลาการจะประมาณราคาทรัพย์สินเหล่านี้และส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ไปเท่ากับจำนวนหนี้สิน หากลูกหนี้มิได้มีทรัพย์สินแต่อย่างใดหรือหากกองทรัพย์สินไม่เพียงพอกับจำนวนหนี้สิน ตัวลูกหนี้จะถูกขายทอดตลาดเพื่อเอาเงินจากการขายนั้นชำระแก่เจ้าหนี้ไปจนเท่าจำนวนหนี้สิน¹

¹ร. แลงการ์ต, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทย-วัฒนาพานิช, 2506), หน้า 263-264.

2.4 สมัยรัตนโกสินทร์

กฎหมายเก่าของไทยได้ใช้วิธีการดังกล่าวข้างต้น ในการบังคับลูกหนี้ให้ปฏิบัติตามคำพิพากษา ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปฏิรูปทางการศาลและกฎหมายไทยครั้งสำคัญ โดยได้ทรงจัดระบบศาลยุติธรรมใหม่และกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้น ได้แก่ กฎหมายตราสามดวงก็ได้มีการจัดพิมพ์หลายครั้งโดยฉบับที่ชำระและใช้เป็นทางการในสมัยนั้น ได้แก่ “กฎหมายราชบุรี” ซึ่งเป็นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ และในสมัยนี้ได้เกิดเหตุการณ์ที่ชาวต่างประเทศไม่ยอมรับระบบกฎหมายไทย ดังนั้น จึงได้มีการปฏิรูปตรวจแก้ไขกฎหมายในส่วนของสารบัญญัติและวิธีบัญญัติ ซึ่งในส่วนของกฎหมายวิธีสบัญญัตินั้นได้มีการตั้งกรรมการขึ้นพิจารณาร่างกฎหมายสบัญญัติขึ้นใช้บังคับไปพลางก่อนเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความที่สมบูรณ์ ซึ่งส่วนของวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติกระบวนวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115¹ ยกเลิกกฎหมายเดิมทั้งหมดบทบัญญัติเรื่องการบังคับคดีได้ถูกบัญญัติไว้ในหมวดที่ 14-17 ตั้งแต่มาตรา 87 ถึงมาตรา 110 โดยกำหนดข้อบัญญัติสำหรับวิธีดำเนินการบังคับตามคำพิพากษา สำหรับวิธีการบังคับคดีโดยตรงนั้นมีบัญญัติไว้ในหมวดที่ 16 ว่าด้วยการบังคับเร่งให้สำเร็จตามคำพิพากษามาตรา 96 ถึงมาตรา 107 ซึ่งกล่าวโดยสังเขปได้ว่ามีอยู่ 2 วิธีใหญ่ คือ การตีใช้หนี้วิธีหนึ่งกับการยึดทรัพย์และขายทรัพย์เอาเงินใช้หนี้ กฎหมายได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้ชนะคดีต้องขอให้ศาลบังคับคดี

วิธีแรก เมื่อผู้ต้องใช้เงินไม่ยอมกระทำตามหรือเพิกเฉย ผู้ที่จะได้เงินมีสิทธิร้องขอให้ศาลบังคับเอาทรัพย์สมบัติมาใช้ โดยผู้ร้องต้องเสียค่าธรรมเนียม (ในปัจจุบันวิธีนี้ไม่ใช่ภายหลังศาลมีคำพิพากษาแล้ว)

¹สุณีย์ มัลลิกะมาส และคณะ, รายงานผลการวิจัยวิวัฒนาการของกฎหมายไทยในรอบ 200 ปี ภาคกฎหมายวิธีสบัญญัติ (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 25-35.

วิธีที่สอง วิธีการยึดทรัพย์ เป็นกรณีที่ศาลออกหมายเร่ง (ปัจจุบัน คือ หมายบังคับคดี) ศาลจะมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานในศาล (ซึ่งก็คือ เจ้าพนักงานบังคับคดีในปัจจุบัน) ถือนำไปทำตามคำบังคับ โดยมีอำนาจยึดทรัพย์สมบัติของผู้แพ้ความและนำออกขายทอดตลาด โดยมีข้อห้ามมิให้ยึดเครื่องใช้นุ่มห่มหลับนอน ซึ่งใช้สอยอยู่โดยปกติตามสมควรและเครื่องสำหรับทำเลี้ยงชีพ โดยประมาณรวมกันไม่เกินยี่สิบบาท การยึดทำได้เท่าราคาที่จะขายทอดตลาดได้คุ้มจำนวนเงินที่ศาลตัดสินและค่าธรรมเนียม และค่าใช้สอยที่เสียไปเท่านั้น

สำหรับกรณีที่ขอให้บังคับคดีโดยวิธียึดทรัพย์สินขายทอดตลาดเมื่อศาลออกหมายเร่งมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานของศาลไปยึดทรัพย์สินของผู้แพ้คดีมาแล้ว ผู้ชนะคดีซึ่งเป็นผู้ขอ ให้เร่งต้องร้องขอให้ศาลสั่งขายทอดตลาดทรัพย์ที่ยึดมา เนื่องจากผู้ขอให้เร่งจะต้องรับผิดชอบแทนศาล หากมีการฟ้องร้องกันขึ้นภายหลังว่าเอาทรัพย์มาขายผิดกฎหมาย กรณีที่ศาลจะสั่งให้ขายทอดตลาดได้ก็ต่อเมื่อมีหลักฐานเพียงพอที่เชื่อได้ว่า ทรัพย์สินที่ยึดมานั้นเป็นของผู้แพ้คดีจริงและเป็นทรัพย์สินที่อยู่ในเขตของศาลที่มีอำนาจจะบังคับคดีได้ หากมีผู้อื่นเข้ามาร้องว่าทรัพย์สิ่งของซึ่งเก็บยึดไว้นั้น หาใช่ของผู้ถูกร่งไม่แต่เป็นของผู้นั้น ๆ เอง ในกรณีนี้ก็ให้ศาลออกหมายนัดไต่สวนและตัดสินไปโดยพิจารณาบรรทัดให้สั้นเข้าในระหว่างผู้ร้องกับผู้ขอให้ออกหมายบังคับนั้น” (ซึ่งก็คือ การร้องขัดทรัพย์ในปัจจุบัน)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115 มีผลใช้บังคับอยู่เพียง 12 ปี ก็ได้มีการตราพระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 ขึ้นใช้บังคับเพื่อรวบรวมกฎหมายในเรื่องอำนาจศาลและวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งกระจายอยู่เข้าเป็นหมวดหมู่เพื่อความสะดวกแก่การพิจารณาคดีและยังแก้ไขบทกฎหมายเก่า ที่เห็นว่า จำเป็นให้ดียิ่งขึ้นด้วย โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการบังคับคดีก็ได้กำหนดให้อำนาจศาลที่จะยึดทรัพย์ หรือจับตัวลูกหนี้ที่หลบหลีกหนีหายและตรึงบัตรสินมือโกง เจ้าหนี้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน¹

¹ศุภลักษณ์ จันทพลาบูรณ์, “ระบบการบังคับคดีแพ่ง,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 186-188.

สำหรับเรื่องการบังคับคดีได้บัญญัติไว้ในหมวด 11 ว่าด้วยคำสั่งหรือคำบังคับ มาตรการ 71 ถึงมาตรา 75 หมวดที่ 12 ว่าด้วยยึดทรัพย์ มาตรการ 76 ถึงมาตรา 92 และได้บัญญัติเพิ่มเติมเกี่ยวกับกำหนดเวลาบังคับคดีว่านับแต่วันฟังคำพิพากษาและมีหมายบังคับ (คำบังคับ) ให้ใช้เงินแล้วให้ขอยึดทรัพย์ได้ภายในกำหนด 10 ปี (มาตรา 76) และในการที่โจทก์ขอยึดทรัพย์ ผู้แพคดี ถ้าศาลสงสัยว่าเป็นทรัพย์ที่ไม่ควรยึด ศาลมีอำนาจเรียกประกันจากผู้ขอหมายยึดทรัพย์ได้เพื่อคุ้มกันความเสียหาย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การยึดทรัพย์สินในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยในระยะเริ่มแรกเป็นการบังคับต่อเนื้อตัวร่างกาย จนในสมัยรัตนโกสินทร์จึงได้เริ่มมีบทบัญญัติให้บังคับคดีต่อทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาของศาล โดยวิธีการยึดทรัพย์สิน ดังนั้น การยึดทรัพย์สินตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลก็มีแนวความคิดมาจากการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเพื่อบังคับให้มีการชำระหนี้ตามที่กำหนดไว้ในคำพิพากษา ทำให้กฎหมายสารบัญญัติมีผลใช้บังคับได้อย่างสัมฤทธิ์ผล และเกิดความสงบสุขเรียบร้อยในสังคม

ส่วนการขายทอดตลาดนั้นเริ่มปรากฏชัดเจนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งผู้ดำเนินการขายทอดตลาดในสมัยนั้นจะเป็นชาวต่างประเทศที่เข้ามาทำการค้าขายในประเทศไทย ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2439 ประเทศไทยเริ่มใช้การขายทอดตลาดเป็นขั้นตอนหนึ่งของการบังคับคดีตามคำพิพากษา โดยพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก 115 หมวดที่ 16 ว่าด้วยการบังคับเร่งให้สำเร็จตามคำพิพากษา มาตรา 96 ถึงมาตรา 107 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ตามคำพิพากษาไว้

การขายทอดตลาดตามกฎหมายไทยได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การขายทอดตลาดโดยเอกชน การขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลโดยกรมบังคับคดี และการขายทอดตลาดโดยหน่วยงานของรัฐ ซึ่งการขายทอดตลาดทั้งสามประเภทนี้ต้องนำ

¹วันดี เอื้อสกุลพิพัฒน์, “การขายทอดตลาด,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 8.

หลักเกณฑ์ในการขายทอดตลาดตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้มาใช้บังคับด้วย¹

อย่างไรก็ตาม การยึดทรัพย์สินและการขายทอดตลาดทรัพย์สินของลูกหนี้ ตามคำพิพากษาต้องคำนึงถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลด้วย เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็น สิทธิที่รัฐให้ความคุ้มครองและต้องคำนึงถึงความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาลด้วย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้นี้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ที่จะบังคับให้ลูกหนี้ต้องปฏิบัติตามชำระหนี้ให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์อันแท้จริง แห่งมูลหนี้ อาจแบ่งได้ 2 ประการ คือ การบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง (Specific Performance) และการบังคับชำระหนี้โดยคำสินไหมทดแทน ซึ่งกฎหมายแต่ละระบบ อาจ会有ความแตกต่างกันบ้างเพราะความเป็นมาของระบบกฎหมายและนิติวิธี (Juristic Method) ดังจะได้กล่าวต่อไป

3.1 แนวคิดการบังคับชำระหนี้ของต่างประเทศ

หลักการบังคับชำระหนี้ เป็นกระบวนการที่บังคับให้ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ ให้ถูกต้องครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงแห่งมูลหนี้ตามบทบัญญัติกฎหมาย และ มีการพัฒนามาตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏหลักฐานตามกฎหมายโรมัน ซึ่งกฎหมายแต่ละ ระบบก็จะมี ความแตกต่างกันดังนี้

ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) นี้มีแนวคิดการบังคับชำระหนี้ ตามกฎหมายโรมัน เมื่อบุคคลหนึ่งทำสัญญากับอีกบุคคลหนึ่ง อีกฝ่ายหนึ่งต้องปฏิบัติ ตามสัญญา เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญาได้ โดยมุ่งบังคับคู่สัญญา

¹สายพิรุณ วัฒนวงศ์สันติ, “ปัญหาความรับผิดชอบของผู้ซื้อทรัพย์สินจากการขาย-ทอดตลาดกรณีไม่ชำระราคาส่วนที่ขาด,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2552), หน้า 8.

ที่จะให้มีการปฏิบัติการชำระหนี้กันตามข้อสัญญาอย่างจริงจังยกเว้นกรณีที่ไม่วางในวิสัยที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาได้โดยตรงไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน จึงจะมีการชำระค่าเสียหายแทน ในบางกรณีเจ้าหนี้ยินดีที่จะให้ลูกหนี้ชำระค่าเสียหายยิ่งไปกว่าการชำระหนี้โดยตรงก็เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะต้องทำการเลือกได้¹

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการบังคับชำระหนี้ตามกฎหมายโรมันนั้น มุ่งบังคับคู่สัญญาที่จะให้มีการปฏิบัติการชำระหนี้กันตามข้อสัญญาอย่างจริงจังและป้องกันมิให้มีการผิดสัญญาอันเป็นการคำนึงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของสัญญา (Sanctity of Contract) และหน้าที่ในทางศีลธรรม (Moral Obligation) ที่ต้องเคารพและรักษาคำมั่นสัญญาที่ได้ให้แก่กันไว้ถือหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา (Pacta Sunt Servanda) ยกเว้น ในกรณีที่ไม่วางในวิสัยที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาได้โดยตรงไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนจึงจะมีการชำระค่าเสียหายทดแทน

ส่วนในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอังกฤษ ถือว่าการที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา ก่อให้เกิดสิทธิแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ที่จะเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการผิดสัญญาตามหลักกฎหมายนี้ คู่สัญญาไม่อาจฟ้องร้องตามสัญญาได้ จะต้องมีการผิดสัญญาจึงจะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายที่เป็นเงินได้เท่านั้น ศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ไม่มีการบังคับชำระหนี้เฉพาะเจาะจง จะบังคับได้แต่เพียงให้ชดเชยค่าเสียหาย ต่อมาเกิดหลักกฎหมายที่เรียกว่า “Equity” โดยศาลอัครราชูปถัมภ์ให้มีการบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาโดยเฉพาะเจาะจง² (Specific Performance) เพื่อเป็นการเยียวยาหรืออุดช่องว่างของกฎหมายระบบจารีตประเพณี (Common Law) ที่มีอยู่เดิม ในระยะแรกหากจำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาซึ่งบังคับให้จำเลยปฏิบัติหรืองดเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จำเลยจะถูกลงโทษจำคุกฐานละเมิดอำนาจศาล แต่ในศตวรรษที่ 17 ศาลจะออกหมายยึดอายัดทรัพย์สินต่าง ๆ ของลูกหนี้เพื่อนำมาขายและชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามที่เจ้าหนี้

¹ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), หน้า 125.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

เรียกร้อง ซึ่งในบางกรณีเจ้าหนี้อาจประสงค์จะให้ลูกหนี้ปฏิบัติตามสัญญามากกว่าต้องการค่าเสียหายและโดยเหตุนี้ศาลจึงได้ใช้อำนาจออกหมายบังคับจำเลยปฏิบัติตามสัญญา หรือหมายให้จำเลยงดเว้นการปฏิบัติกรอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย เรียกว่า “Injunction”¹ แต่ศาลจะไม่ออกหมายให้ทุกกรณีขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลเมื่อศาลเห็นสมควรและเห็นว่า จะเป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่ายมิใช่สิทธิของกลุ่มสัญญา หากศาลเห็นว่า การบังคับชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจงมิได้ทำให้เจ้าหนี้ได้รับประโยชน์มากและลูกหนี้จะได้รับความเสียหายมากจนเกินไป ศาลก็ไม่สั่งบังคับชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจง คงให้เพียงค่าเสียหายฐานผิดสัญญาเท่านั้น² หรือหากการชำระค่าเสียหายเพียงพอแก่การเยียวยาความเสียหายจิตใจ หรือในกรณีสัญญาที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัว ซึ่งลูกหนี้จะต้องปฏิบัติตามด้วยตนเอง เช่น สัญญารับจ้างร้องเพลงซึ่งการบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญาไม่อยู่ในวิสัยที่ศาลจะบังคับได้ศาลก็จะไม่ออกหมายบังคับให้จำเลยปฏิบัติตามสัญญา

ต่อมาได้มีการรวมศาลในระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) กับ ศาลอภินิติเข้าด้วยกัน เพื่อผ่อนคลายการครอบงำและการเข้าซ้อนแห่งอำนาจศาล ทำให้ศาลอังกฤษมีอำนาจสั่งบังคับชำระหนี้ตามสัญญา โดยเฉพาะเจาะจงและสั่งให้ใช้ค่าเสียหายเป็นเงินก็ได้ตามแต่ดุลพินิจของศาลเป็นแต่ละกรณีไปแต่กระนั้นศาลก็จะบังคับให้เฉพาะในกรณีพิเศษที่เห็นว่า จำเป็นทำให้ใช้ค่าเสียหายเป็นการไม่เพียงพอ ทั้งจะบังคับให้ต่อเมื่อศาลเห็นสมควรอันเป็นดุลพินิจของศาล มิใช่สิทธิของกลุ่มสัญญา โดยแท้และศาลเห็นว่า จะเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย

3.2 แนวคิดการบังคับชำระหนี้ในระบบกฎหมายไทย

การบังคับชำระหนี้ตามระบบกฎหมายไทยนั้น จะมีแนวคิดเช่นเดียวกับระบบกฎหมาย Civil Law คือ เมื่อบุคคลหนึ่งได้ทำสัญญากับอีกบุคคลหนึ่ง คู่สัญญาย่อมประสงค์จะให้มีการปฏิบัติตามสัญญา มาตรการทางกฎหมายไทยจึงมีลักษณะที่

¹ ยุทธพงษ์ พุ่มเชื้อ, เรื่องเดิม, หน้า 42.

² เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2505), หน้า 818-819.

บังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามสัญญาที่ให้ไว้ต่อกัน โดยการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงเป็นหลัก ส่วนการชดเชยค่าเสียหายเป็นกรณียกเว้น เมื่อไม่อาจบังคับให้มีการชำระหนี้ โดยเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้จะยึดถือหลักความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่งหรือคุณค่าด้านศีลธรรมเป็นสำคัญ เพื่อเป็นการป้องปรามมิให้มีการทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของสัญญา ถ้าหากปล่อยให้มีการละเลยก็จะทำให้ระบบกฎหมายสัญญาขาดความเชื่อถือ อันจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขาดความแน่นอน และอาจเป็นอันตรายต่อธุรกิจการค้าหรือต่อระบบเศรษฐกิจได้¹ แต่อย่างไรก็ตาม การที่จะบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงหรือโดยใช้ค่าสินไหมทดแทนนั้น เป็นสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะเลือกให้ลูกหนี้ชำระหนี้หาประโยชน์ในอำนาจดุลยพินิจของศาลไม่²

3.3 แนวคิดพื้นฐานในการบังคับคดี

เมื่อศาลได้มีพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดี คู่ความและประชาชนจะต้องยอมรับและเคารพในเหตุและผลของคำตัดสิน ซึ่งคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความยุติธรรมและเป็นธรรมแก่คู่กรณี ดังนั้นเมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล วิธีการที่รัฐต้องเข้าช่วยเหลือจัดการเพื่อให้ข้อพิพาทระหว่างบุคคลได้ระงับไปด้วยความเที่ยงธรรม จึงต้องมีมาตรการด้านการบังคับคดีมารองรับโดยวางอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลและหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษากล่าวคือ กรณีที่รัฐล่วงล้ำสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนดังกล่าวต้องมีกฎหมายให้อำนาจกระทำ³ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้นโดยหลักรัฐจะไม่เข้าไปควบคุมหรือแทรกแซงเว้นแต่เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของประเทศและเพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันหรือความเป็นเอกภาพของรัฐ ซึ่งตาม

¹ร. แลงการ์ต, เรื่องเดิม, หน้า 263-264.

²เสนีย์ ปราโมทย์, เรื่องเดิม, หน้า 834.

³สมยศ เชื้อไทย, คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 89.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ชัดเจน ตามมาตรา 41 วรรคหนึ่ง สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิเช่นว่านี้ย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ดังนั้น บทบัญญัติตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคบังคับคดี จึงให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับคดี สามารถที่จะดำเนินการยึดอายัดและขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของศาล ทั้งนี้เพื่อรักษาสิทธิและหน้าที่ของบุคคลให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายสารบัญญัติควบคู่ไปกับหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาล ทำให้เห็นถึงความจำเป็นรัฐที่ต้องล่วงล้ำสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล โดยกฎหมายกำหนดให้อำนาจดังกล่าวไว้ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้ออกหมายตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ดำเนินการบังคับคดีตามคำสั่งของศาล เพื่อให้คำสั่งของศาลมีความศักดิ์สิทธิ์และมีผลบังคับได้จริงและเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4. หลักทั่วไปเกี่ยวกับการบังคับคดี

การบังคับคดีเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายหลังจากศาลมีคำพิพากษา ในกรณีที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน และหากเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไปบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้ตามคำพิพากษตามอำเภอใจ ก็อาจเกิดความวุ่นวายในสังคมได้ จึงต้องมีการบังคับคดีเพื่อให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลมีความศักดิ์สิทธิ์และมีผลบังคับใช้ได้จริง ดังนั้นในการบังคับคดี จึงต้องคำนึงถึงหลักต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.1 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของศาล

เมื่อมีการทำสัญญาใด ๆ เกิดขึ้น อำนาจบังคับทั้งหมดนั้นอยู่ที่เจตนาของคู่สัญญา จึงเป็นแนวคิดที่เกิดจากนักปรัชญากฎหมายในเรื่องหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา เป็นสำคัญและประกอบด้วยหลักแนวความคิดเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา อันเกิดขึ้น

โดยปราศจากการขู่บังคับ มีอำนาจอิสระในการตัดสินใจกับสัญญาใด ๆ เพื่อผูกพัน คู่สัญญาด้วยกันและหลังจากนั้นเมื่อคู่สัญญามีได้ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่ได้ กำหนดกันไว้ จำเป็นต้องบังคับเพื่อให้ปฏิบัติตาม จึงต้องอาศัยกฎหมายของแต่ละประเทศ ของคู่สัญญานั้นมาบังคับใช้เพื่อจะให้ปฏิบัติตามที่ตกลงกันไว้นั้น โดยทางศาล หากศาล มีคำพิพากษาแล้วย่อมผูกพันคู่กรณีทั้งสองฝ่ายให้ปฏิบัติตามเช่นนั้น และเมื่อใดคู่กรณีหรือ คู่สัญญามีได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและข้อตกลงที่กำหนดไว้ ความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ของศาลเป็นหลักสำคัญในการบังคับคดีเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ให้แก่ฝ่ายชนะคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนของการบังคับคดีเป็น บทบัญญัติกฎหมายที่รัฐออกมาเพื่อรักษาสิทธิและหน้าที่ของบุคคลให้ได้รับความเป็น ธรรมตามกฎหมาย โดยมีให้ระงับข้อพิพาทด้วยการใช้กำลังอันจะก่อให้เกิดความไม่สงบ เรียบร้อยในสังคม ดังนั้นการบังคับคดีจึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์ แห่งคำพิพากษาเป็นหลักการสำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง

เมื่อศาลได้มีพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีก็ต้องถือเป็นอันยุติ ตามคำพิพากษาของศาล เนื่องจากคำพิพากษาของศาลมีความศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น คู่ความ และประชาชนจะต้องยอมรับและเคารพในเหตุและผลของคำตัดสิน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน แห่งความยุติธรรมและเป็นธรรมแก่คู่กรณี เมื่อศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ หากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่งจึงบัญญัติวิธีการบังคับคดี โดยการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว นำมาขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามาตามสิทธิและหน้าที่ ที่กำหนดไว้ตามคำพิพากษา อันเป็นการกระทำโดยเคารพต่อผลของคำพิพากษา ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลด้วย เนื่องจากสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิตาม ธรรมชาติที่รัฐต้องให้ความคุ้มครองจะให้มีการล่วงละเมิดไม่ได้

ดังนั้น หลักความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาจึงเกิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับ หลักของความยุติธรรมและเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เมื่อศาลมีคำสั่งหรือ คำพิพากษาก็ย่อมผูกพันผู้ซึ่งเกี่ยวข้องหรือคู่ความในคดีและผลแห่งคำสั่งหรือคำพิพากษา ของศาลก็ย่อมผูกพันเป็นที่ยุติเด็ดขาด เว้นแต่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นจะถูกกลับ แก้ไข หรือยกเสีย โดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลสูง

4.2 หลักการบังคับชำระหนี้

การบังคับชำระหนี้เป็นกระบวนการอันเนื่องมาจากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้องใช้สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้ ซึ่งการที่เจ้าหนี้จะได้รับการชำระหนี้ นั้นจะต้องอาศัยหลัก “การบังคับชำระหนี้”¹

เมื่อบุคคลตกลงทำสัญญากันหรือในกรณีที่มีการละเมิดเกิดขึ้นจะต้องมีกระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับการปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อสัญญานั้นหรือจะต้องได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเกิดแต่การละเมิดหรือผิดสัญญานั้น และอำนาจในการบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาหรือบังคับให้ชดเชยค่าเสียหายนั้น เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับคดีกันเองได้ตามอำเภอใจ จะต้องอาศัยอำนาจรัฐเป็นผู้เข้ามาดำเนินการแทนให้

ดังนั้น กรณีที่บุคคลหนึ่งเป็นหนี้กับบุคคลหนึ่ง เจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ได้เมื่อถึงกำหนดในการบังคับชำระหนี้ ซึ่งการบังคับชำระหนี้มี 2 วิธี คือ

1) การเรียกให้ชำระหนี้ และ

2) เรียกให้ชดเชยความเสียหาย ซึ่งอำนาจในการบังคับชำระหนี้ดังกล่าว เจ้าหนี้ไม่อาจบังคับขอให้มีการชำระหนี้หรือบังคับคดีเองได้ จำเป็นต้องอาศัยอำนาจของรัฐเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการแทน โดยศาลจะเป็นองค์กรของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่บังคับคดีและแก้ไขเยียวยาความเสียหายเพื่อไม่ให้บุคคลหรือบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายใช้อำนาจบังคับกันเอง อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมาย อันจะนำมาซึ่งความไม่ศักดิ์สิทธิ์และความไม่สงบสุขของสังคมที่จะตามมาได้ ซึ่งไม่ใช่วัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการบังคับใช้กฎหมาย

หลักการบังคับชำระหนี้ นั้น เป็นหลักการที่มีอยู่ในกฎหมายทุกระบบ แต่อาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียด เพราะความเป็นมาของระบบกฎหมายและนิติวิธีที่แตกต่างกัน แต่มิ่วัตถุประสงค์เจตนารมณ์เดียวกัน คือ ต้องการบังคับให้ลูกหนี้ปฏิบัติการชำระหนี้

¹ กัธร พันธ์ธูลาภ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มิตรนราการพิมพ์, 2529), หน้า 36.

ให้ถูกต้องครบถ้วนตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหิณนี้ได้อย่างถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วย

4.3 หลักสุจริต

หลักสุจริต (The Principle of Good Faith) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) เพื่อลดความเคร่งครัดของกฎหมายลายลักษณ์อักษร เป็นรากฐานของระบบกฎหมายแพ่ง ทำให้การใช้กฎหมายมีความเป็นธรรมสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมอยู่เสมอ จึงเป็นลักษณะของกฎหมายที่พิจารณาถึงเจตนารมณ์เป็นสำคัญ ไม่ได้ยึดติดถึงตัวอักษรมากเกินไป¹

“หลักสุจริต” เป็นหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 5 ความว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” และยังปรากฏในระบบกฎหมายต่าง ๆ อีกมากมายไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 242 ที่กำหนดให้ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้โดยสุจริต รวมถึงในประมวลกฎหมายแพ่งสวิส มาตรา 2 วรรคแรก ซึ่งวางหลักว่า บุคคลทุกคนต้องใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต และในมาตรา 2 วรรคสอง ยังได้กำหนดต่อไปว่า การใช้สิทธิไปในทางที่มีขอบยอมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย²

การที่กฎหมายวางหลักสุจริตไว้ในฐานะเป็นหลักทั่วไปของประมวลกฎหมายเพื่่อมุ่งจะให้ป็นหลักพื้นฐานของระบบกฎหมาย โดยกำหนดหน้าที่แก่บุคคลทุกคนที่จะใช้สิทธิหรือปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ต้องกระทำไปภายใต้มาตรฐานทางคุณค่าเดียวกัน คือ ด้วยความสุจริต อันเป็นมาตรฐานทางคุณค่าทางสังคมตามเกณฑ์ที่ยอมรับกันว่า

¹สุจิต ปัญญาพฤษย์, “การใช้สิทธิโดยสุจริต,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 211-212.

²กิตติศักดิ์ ปรกติ, หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้บริษัท (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554), หน้า 15-16.

สอดคล้องกับความคาดหมายโดยชอบของบุคคลที่รู้ผิดชอบชั่วดี และรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราหรือตามมาตรฐานวิญญูชน

หลักสุจริตนี้เป็นหลักแห่งความชอบธรรม ดังที่เรียกกันในภาษาละตินว่า “Bona Fides” หรือที่แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “Good Faith” ซึ่งหมายถึง หลักแห่งมาตรฐานความซื่อสัตย์หรือความเชื่อมั่นศรัทธา อันบุคคลพึงมีแก่กันโดยชอบ หน้าที่ใช้สิทธิหรือปฏิบัติต่อกันด้วยความสุจริตนี้ ด้านหนึ่งเป็นหลักที่กำหนดกรอบพฤติกรรมของบุคคลให้เป็นไปในทางที่ชอบ ในขณะที่เดียวกันก็เสริมให้ต้องมีหน้าที่ช่วยผดุงความยุติธรรมและความเอื้อเฟื้อในการที่คู่กรณีจะปฏิบัติต่อกันและกันในทางที่ควร ทั้งในการที่บุคคลจะใช้สิทธิของตนและในการชำระหนี้ จึงถือได้ว่าเป็นหลักที่ผดุงความยุติธรรม (Jus Aequum) และในขณะเดียวกันก็เป็นบทบังคับ (Jus Cogens) ในฐานะที่เป็นสาระสำคัญหรือเป็นแกนของระบบกฎหมายซึ่งคู่กรณีไม่อาจตกลงยกเว้นได้ในฐานะที่เป็นบทกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

หลักสุจริตนี้ย่อมใช้บังคับได้ทั้งในเมื่อมีข้อตกลงระหว่างกันเอาไว้หรือมีกฎหมายวางเกณฑ์ไว้ และในเมื่อกฎหมายหรือข้อตกลงระหว่างคู่กรณีมิได้แสดงไว้ โดยละเอียดถึงวิธีปฏิบัติหรือกระทำการใด ๆ กล่าวคือ บุคคลต้องถือเอาความสุจริตเป็นหลักแห่งการใช้สิทธิและการชำระหนี้ของตนเสมอไป

หลักสุจริตยังเป็นหลักที่ใช้เป็นมาตรฐานในการรักษาสัญญาที่ได้ให้ไว้ด้วยว่า หน้าที่รักษาสัญญาต้องไม่ทำอย่างเคร่งครัดตายตัว แต่ต้องรักษาอย่างสมเหตุสมผล และเหมาะสมแก่กาลเทศะอีกด้วย

หลักสุจริตนี้ยังเป็นที่มาของหลักกฎหมายอีกเป็นจำนวนมาก เช่น หลักกฎหมายปิดปาก อันมีที่มาจากสุภาษิตกฎหมายโรมันที่ว่า Venire Contra Factum Proprium ซึ่งถือเป็นหลักว่า บุคคลจะถือเอาประโยชน์จากการอันขัดต่อพฤติกรรมก่อน ๆ ของตนมิได้ หรือ เช่น หลักห้ามทำการโดยไม่สุจริตให้เป็นเหตุเสื่อมประโยชน์แก่คู่กรณี¹

¹กิตติศักดิ์ ปรกติ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-23.

อาจกล่าวได้ว่า หลักสุจริตเป็นหลักที่กว้างที่สุดที่สามารถครอบคลุมข้อเท็จจริงได้มากมาย¹ ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้บัญญัติไว้ใน มาตรา 5 ความว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต” ดังนั้น หลักในเรื่อง “สุจริต” จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากสำหรับการดำเนินการในชั้นบังคับคดีเพื่อผดุงความยุติธรรมนั่นเอง

4.4 หลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน

ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน (มีที่มาจากภาษิตภาษาลาตินทางกฎหมายที่ว่า “Nemo Dat Qui Non Habet” หรือตามกฎหมายอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และประเทศอื่น ๆ เรียกสั้น ๆ ว่า “The Nemo Dat Rule” หมายความว่า “บุคคลย่อมไม่อาจให้ในสิ่งที่ตนไม่มี” หมายความว่า การซื้อกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินจากผู้ซึ่งไม่ได้มีสิทธิครอบครองทรัพย์สินนั้นทำไม่ได้ และหากมีผู้ซื้อไปก็ไม่ได้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอันนั้นเช่นกัน กฎเกณฑ์ตรงนี้ทำให้ผู้ที่ซื้อไม่สามารถทราบได้ว่า ผู้ที่จะขายมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น โดยสุจริต (Bona Fide) หรือไม่ แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้บัญญัติหลักนี้ไว้โดยเฉพาะเจาะจง แต่ถือได้ว่า เป็นหลักกฎหมายทั่วไปตามมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เท่านั้น และได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลในบางกรณี ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่าส่วนใหญ่แล้วผู้ได้รับความคุ้มครองมักเป็นผู้สุจริตคือ ไม่รู้ถึงการโอนอันไม่มีสิทธินั้นและมักเป็นผู้เสียหายโดยตรง คือ ได้เสียค่าตอบแทนการโอนนั้นด้วย²

อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ได้บัญญัติถึงอำนาจของเจ้าของกรรมสิทธิ์ไว้ ซึ่งเจ้าของกรรมสิทธิ์มีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินของตน

¹ศันนกรณ์ (จำปี) โสคติพันธุ์, คำอธิบายหลักกฎหมายนิติกรรมสัญญา, พิมพ์ครั้งที่ 13 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2554), หน้า 430.

²วิญญู เครื่องาม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ฉบับปรับปรุงใหม่ ตาม พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 14) พ. ศ. 2548 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2549), หน้า 52.

ย่อมหมายความว่า การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไม่ว่าด้วยประการใด ๆ¹ ในกรณีที่ผู้จำหน่ายไม่มีสิทธิหรือไม่มีสิทธิขายทรัพย์สิน ผู้ซื้อจะยกสัญญาซื้อขายมาใช้ยันต่อเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่แท้จริงไม่ได้ เพราะผู้ซื้อจะได้สิทธิอย่างใดก็เพียงเท่าที่ผู้ขายมีอยู่เท่านั้น แม้ผู้ซื้อจะซื้อ โดยสุจริตและไม่ทราบถึงความบกพร่องของผู้ขายก็ตาม ไม่ทำให้ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและจะหยิบยกเอาข้อสุจริตและค่าตอบแทนในการใช้ราคาของตนมาต่อสู้กับบุคคลผู้ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินแท้จริงไม่ได้ แต่หากจะปล่อยให้ผู้รับโอนต้องเสียสิทธิไปโดยไม่ใช้ความผิดของผู้รับโอนก็ไม่สมควรและอาจกระทบกระเทือนถึงเศรษฐกิจของรัฐ การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายยุติธรรม หรือผู้ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกฎหมายจึงต้องให้ความคุ้มครองระหว่างเจ้าของผู้มีกรรมสิทธิ์กับผู้ซึ่งซื้อทรัพย์สินที่รับโอนไว้บางกรณีไม่ให้เสียไป ซึ่งรวมถึงการรับโอนทรัพย์สินจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลหรือตามคำสั่งเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์² แม้ว่าในที่สุดจะพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีได้เป็นของจำเลยหรือลูกหนี้โดยคำพิพากษาหรือผู้ล้มละลายตามบทบัญญัติของกฎหมายล้มละลาย

พฤติการณ์พิเศษอีกกรณีหนึ่งที่ทำให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลหนึ่งตกได้แก่ บุคคลอีกคนหนึ่ง เพื่อให้การขายทอดตลาดในการบังคับคดีของศาลเป็นผลจริงจังและเป็นที่ยุติ³ อีกทั้งเป็นนโยบายเกี่ยวข้องในการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ในทางการศาล เพราะในกระบวนการทางศาลก่อนที่จะมีการขายทอดตลาดนั้น มีกระบวนการขั้นตอนที่รัดกุม โดยก่อนที่จะมีการขายทอดตลาดจะต้องมีการตรวจสอบว่าทรัพย์สินนั้นเป็น

¹ วิชาญ เครื่องาม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2545), หน้า 29.

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1330 บัญญัติว่า “สิทธิของผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลหรือตามคำสั่งเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ในคดีล้มละลายนั้นท่านว่ามีเสียไปถึงแม้ภายหลังจะพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินนั้นมีใช่ของจำเลยหรือลูกหนี้โดยคำพิพากษาหรือผู้ล้มละลาย”

³ ประมวล สุวรรณสร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 ว่าด้วยทรัพย์, พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2511), หน้า 208.

ของลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือไม่ ตลอดจนเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงมีโอกาสร้องขอให้
ปล่อยทรัพย์สินที่ยึดเพื่อจะขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความแพ่ง มาตรา 288 ซึ่งจะต้องยื่นคำร้องก่อนเจ้าพนักงานบังคับคดีนำทรัพย์สินออกขาย
ทอดตลาด

เมื่อมีขั้นตอนกลั่นกรองที่รัดกุมเช่นนี้ บุคคลภายนอกย่อมเชื่อโดยปราศจาก
ข้อสงสัยว่าการกระทำในการขายทอดตลาดนั้นถูกต้อง หากปล่อยให้เจ้าของที่แท้จริง
มาติดตามเอาคืนได้ ก็จะไม่มีการเชื่อถือการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลอีกต่อไป จะ
ไม่มีใครมาซื้อทรัพย์สินจากการขายทอดตลาด การบังคับคดีเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ให้แก่
เจ้าหนี้ก็จะทำไม่ได้ผล¹ เพราะก่อนมีการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลโดยเจ้าพนักงาน
บังคับคดีหรือเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์สิน ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็นเจ้าพนักงานพิทักษ์-
ทรัพย์สิน ต้องมีการประกาศโฆษณาทรัพย์สินที่จะขายทอดตลาด เพื่อให้เจ้าของที่แท้จริง
มีโอกาสร้องคัดค้านได้ แต่ถ้าเจ้าของที่แท้จริงเพิกเฉยไม่ร้องคัดค้านเสียก่อนทำการขาย
ทอดตลาด กฎหมายได้บัญญัติให้ความคุ้มครองบุคคลภายนอกผู้สุจริต มิฉะนั้นอาจ
ทำให้การขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์
ทรัพย์สินเสียหาย

จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติมาตรานี้มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิ
ผู้ซื้ออสังหาริมทรัพย์ตามคำสั่งศาลด้วยในอีกทางหนึ่ง กล่าวคือ ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์นั้น
ไปแม้ว่าลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินก็ตาม จึงเป็นข้อยกเว้นหลัก
“ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” แต่ทั้งนี้ผู้ซื้อต้องทำการโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน
ด้วย นอกจากนี้ผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาลย่อมได้รับ
การคุ้มครองตามมาตรา 1330 และ 1332

ดังนั้น เมื่อกฎหมายให้ความคุ้มครองบุคคลผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตจากการขาย
ทอดตลาดตามคำสั่งศาล จึงน่าจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการซื้อทรัพย์สินจากการขาย
ทอดตลาดตามคำสั่งศาลอันอาจจะส่งผลให้ทรัพย์สินที่นำมาขายมีราคาสูงขึ้น

¹ เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521), หน้า 207.

4.5 หลักการขายทอดตลาด

การขายทอดตลาดมีความสำคัญมาก เพราะการบังคับจำหน่ายก็ดี การแบ่งทรัพย์สินระหว่างเจ้าของรวมก็ดี หรือการบังคับคดีแพ่งเพื่อนำเงินมาใช้หนี้ที่ค้างชำระก็ดี ล้วนแต่กระทำด้วยการขายทอดตลาด¹

การขายทอดตลาด (Sale by Auction) นั้นเป็นวิธีหนึ่งของการซื้อขาย ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากสัญญาซื้อขายธรรมดา โดยในสัญญาซื้อขายธรรมดานั้นผู้ขายจะเป็นผู้กำหนดราคาขึ้นสูงและผู้ซื้อจะเป็นผู้ต่อรองราคาให้ลดลง แต่ในการขายทอดตลาดนั้นผู้ขายจะกำหนดราคาขึ้นต่ำและผู้ซื้อเป็นผู้เสนอราคาให้สูงขึ้นตามราคาที่ตนอยากจะซื้อหรือตามราคาของผู้ขายต้องการ โดยการซื้อขายธรรมดาเป็นการทำสัญญาซื้อขายระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขายที่เป็นคู่สัญญากันเท่านั้น (Private Sale) ส่วนการขายทอดตลาดเป็นการประกาศให้ประชาชน บุคคลใดก็ได้ เข้ามาประมูลซื้อทรัพย์สิน และหากบุคคลใดให้ราคาสูงสุด บุคคลนั้นก็ได้ทรัพย์สินนั้นไป²

การขายทอดตลาดเป็นการขายทรัพย์สินต่อสาธารณชน เป็นการประมูลแข่งขันกันระหว่างผู้ซื้อหลายคน เพื่อให้ได้ราคาสูงกว่าการขายโดยวิธีธรรมดาและเป็นการที่ผู้ขายนำทรัพย์สินออกเสนอขาย โดยให้ผู้ซื้อเข้าสู่ราคากัน การขายทอดตลาดเป็นการขายโดยเปิดเผย คือ คนขายไม่ได้ติดต่อกับคนซื้อเป็นรายตัว อย่างในสัญญาซื้อขายธรรมดา แต่ได้เปิดการขายโดยให้คนซื้อหลาย ๆ คนแข่งขันประมูลราคา ถ้าใครให้ราคาสูงกว่าก็ขายให้ผู้นั้น³

การขายทอดตลาดมีลักษณะที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) เป็นสัญญาซื้อขายที่ประกอบไปด้วย บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 4 ฝ่าย คือ ผู้ขายทรัพย์สิน ผู้ทอดตลาด ผู้สู่ราคา และผู้ซื้อทรัพย์สิน

¹ วิชาญ เครื่องาม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, หน้า 252.

² พระยาวิฑูรธรรมพิเนต, เรื่องเดิม, หน้า 223.

³ ไพฑูริย์ เอกจริยกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545), หน้า 259.

(1) ผู้ขายทรัพย์สิน (Seller) หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกนำออกทอดตลาด เป็นการใช้อำนาจแห่งกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน และหมายความรวมถึงเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมด้วย โดยเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมสามารถจำหน่ายทรัพย์สินส่วนตนได้ หากได้รับความยินยอมจากเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมทุกคน เว้นแต่ภายหลังเจ้าของกรรมสิทธิ์ร่วมคนดังกล่าวได้กลายเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นแต่เพียงผู้เดียวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1361 บัญญัติว่า เจ้าของรวมคนหนึ่ง ๆ จะจำหน่ายส่วนของตน หรือจ่านอง หรือก่อให้เกิดภาระติดพันก็ได้¹

นอกจากนี้ ผู้ขายทรัพย์สินอาจเป็นผู้มีอำนาจในการขายทรัพย์สินนั้น แม้จะไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินก็ตาม โดยผู้ขายทรัพย์สินตามความหมายนี้ จัดได้ว่าเป็นบุคคลที่กฎหมายให้อำนาจที่จะขายทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่งได้ แต่ในท้ายที่สุดบุคคลที่จะผูกพันเป็นคู่สัญญากับผู้ซื้อทรัพย์สินก็คือเจ้าของทรัพย์สินนั้น โดยเจ้าของทรัพย์สินนั้นเป็นผู้มีสิทธิได้รับเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สิน เพียงแต่เงินดังกล่าวจะต้องถูกกันไว้เพื่อชำระให้แก่ผู้มีอำนาจในการขายทรัพย์สินนั้นก่อน ในขณะเดียวกันเจ้าของทรัพย์สินก็ต้องรับผิดชอบเมื่อเกิดการรอนสิทธิในทรัพย์สินนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475 บัญญัติว่า หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาก่อการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในผลอันนั้น

(2) ผู้ทอดตลาด (Auctioneer) หมายถึง คนกลางผู้มีหน้าที่ดำเนินการขายโดยนำเอาทรัพย์สินนั้นออกเสนอขายต่อประชาชน อาจเป็นบุคคลเดียวกันกับผู้ขายทรัพย์สิน

¹ ประพนธ์ ศาตะมาน และไพจิตร ปุญญพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย: พร้อมด้วยภาคผนวกบทความพิเศษบทบัญญัติลักษณะขายฝากตามกฎหมายใหม่ที่ผิดพลาด (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2549), หน้า 16-17.

ก็ได้หรือเป็นเจ้าของพนักงานตามกฎหมาย¹ หรือเป็นคนกลางที่ดำเนินการในการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นแทนผู้ขายทรัพย์สินเพื่อให้ได้มาซึ่งค่านายหน้าหรือค่าตอบแทนอื่นโดยสิทธิหน้าที่ระหว่างผู้ขายทรัพย์สินกับผู้ทอดตลาดจะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยตัวการตัวแทน² และถ้าผู้ทอดตลาดประกอบการเป็นอาชีพก็จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วย ในการศึกษานี้จะกล่าวถึงเพียงผู้ทอดตลาดที่เป็นเจ้าพนักงาน

ผู้ทอดตลาดที่เป็นเจ้าพนักงาน หมายถึง ผู้ทอดตลาดตามอำนาจหน้าที่ราชการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ดำเนินการขายทอดตลาดตามคำสั่งศาล เช่น เจ้าพนักงานบังคับคดี เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือ เจ้าพนักงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายเฉพาะ

(3) ผู้สู้ราคา (Bidder) หมายถึง บุคคลที่เข้าร่วมประมูลสู้ราคาเพื่อเสนอซื้อทรัพย์สินที่ทอดตลาดนั้น โดยหวังที่จะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่นำออกทอดตลาด ซึ่งการขายทอดตลาดมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากการซื้อขายธรรมดาและการซื้อขายธรรมดาและซื้อขายอย่างอื่น คือ วิธีการตั้งราคาโดยให้บุคคลทั่วไปเสนอราคาด้วยวิธีประมูลสู้ราคากัน ดังนั้น ผู้สู้ราคาจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือ นิติบุคคลก็ได้ ฉะนั้นบุคคลทั่วไปที่มีความสามารถตามกฎหมายจึงเป็นผู้สู้ราคาในการขายทอดตลาดได้

(4) ผู้ซื้อ (Buyer) หมายถึง ผู้ชนะการประมูล หรือผู้เข้าสู้ราคาซึ่งเสนอราคาสูงสุดจนผู้ทอดตลาดยอมรับและเข้าทำสัญญาด้วยการแสดงเจตนายอมรับราคนั้นด้วยวิธีการเคาะไม้ หรือวิธีการอื่นตามจารีตประเพณี

ดังนั้น ในการขายทอดตลาดนี้ ผู้ขายหรือผู้ทอดตลาดจะต้องดำเนินการขายอย่างเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อให้บุคคลทั่ว ๆ ไป ที่สนใจสามารถเข้าทำการสู้ราคาได้ และการซื้อขายจะบริบูรณ์ได้ต่อเมื่อผู้ขายแสดงเจตนายอมรับการขาย ด้วยวิธีการเคาะไม้ หรือด้วยกิริยาอาการอย่างใดตามจารีตประเพณีในการขายทอดตลาดนั้น

¹เคื่อน จิตรกร, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเอกเทศสัญญา ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510), หน้า 91.

²โพยม เลขยานนท์, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510), หน้า 91.